

1952 - פרשת הירי בילד ממוצא ערבי על רקע הפרת מדיניות הצנע

מאת: סרן קרן נחמן מישאלוף, תובעת צבאית בפרקליטות מחוז המרכז וחיל האוויר, התביעה הצבאית

ביום 1 בספטמבר 1951 ירה חייל מיחידת הממשל הצבאי בילד ממוצא ערבי וגרם למותו. הירי בוצע לאחר שהחייל חשד כי הילד מוכר מרכולתו בצדי הכביש וזה ברח ממנו. מכירה כזו הייתה באותה עת מנוגדת לחוק ולמדיניות הצנע ששררה באותה העת במדינה. החייל הואשם ברצח בכוונה תחילה, הורשע בבית הדין הצבאי המיוחד בעבירת הריגה, ונגזרו עליו 7 שנות מאסר בפועל. החייל ערער לבית הדין הצבאי העליון שהפחית מעונש המאסר כדי 18 חודשי מאסר בלבד. המקרה משקף את הלך הרוח באותם ימים ביחס למדיניות הצנע ובקשר לאכיפת הממשל הצבאי ביישובים הערבים.

רקע עובדתי

בקום המדינה הונהגה בארץ מדיניות קיצוב ("צנע"), שבעקבותיה שגשו "שווקים שחורים" למזון ומוצרי צריכה. הציבור השמיע ביקורת על מדיניות זו, הן מצד העובדים, שחיו בתחושה של מחסור במזון, הן מצד סוחרים, שהתבססו על יוזמה חופשית ונפגעו מתנאי הפיקוח.

המקרה שבפנינו הסעיר חוגים רחבים ביותר בארץ: ברוך בוגאנים, חייל בן 22, ששירת ביחידת הממשל הצבאי, הוצב באום אל פאחם במטרה להילחם בהסתננות, במעשי הברחה ובתופעת "השוק השחור". בוגאנים נדרש לשמור שתושבי אום אל פחם לא ישווקו את תוצרתם אלא באמצעות חברת השייוק הרשמית בלבד. בבוקר 1 בספטמבר 1951, הוביל בוגאנים שני ספסרים יהודים, שנתפסו בעסקי שוק שחור בלילה הקודם, לכיוון תחנת משטרת כרכור.

כרזה ממשלתית בנושא "השוק השחור"

בדרך, הבחין החייל בוגאנים במכונית ולידה שני ילדים שהחלו לברוח. בוגאנים רדף אחרי השניים, ירה לעברם אך לא פגע. הכוח המשיך ונסע מאות מטרים נוספים ואז הבחין בילד כבן 12 ממוצא ערבי, שהציע מצרכים למכירה ליד הכביש והחל לברוח כאשר הבחין בכוח. בוגאנים נטל נשק, רץ כ-30 מטרים אחרי הילד, וירה שלוש יריות, היריה השלישית פגעה בראשו של הילד והוא נהרג. ליד הילד נמצאו חבילת שום וביצה שבורה.

ההליך המשפטי

התביעה הצבאית הגישה כתב אישום נגד בוגאנים, בגין עבירה של רצח בכוונה תחילה. בית הדין המיוחד קבע, שלא הוכח במידה מספקת יסוד "הכוונה תחילה", ולכן הרשיע אותו בהריגה. בפסק

הדין נקבע כי הוא רשאי היה לירות לעבר הילד בהתקיימן של ארבע דרישות מצטברות - שהיה לו יסוד מתקבל על הדעת לחשוב שהילד ביצע עבירה מסוג פשע; שהוא ניסה לעוצרו; שהילד ברח ולא נענה למעצר; שהוא עשה כל אשר היה ביכולתו כדי למנוע את הבריחה ושלא נותרה בידו ברירה אלא לפתוח באש. בית הדין המיוחד קבע כי שלוש הדרישות הראשונות התקיימו, אך לא הדרישה הרביעית, שכן לא הייתה סכנה לכך שמישהו יסכל את המעצר וסביר היה להניח שהילד היה מתעייף בריצתו ונתפס. באותו היום נשמעו טיעוני הצדדים לעונש ולאחר התייעצות בת כשעה גזר בית הדין המיוחד על הנאשם 7 שנות מאסר בפועל.

בוגאנים הגיש ערעור לבית הדין הצבאי העליון. הדיון נסב סביב שתי שאלות: באילו נסיבות מותר לחייל הרודף אחר חשוד, שהחייל היה רשאי לעוצרו, לפתוח לעברו באש; ומה היא מידת העונש ההולם. ההגנה טענה כי בוגאנים היה רשאי לפתוח באש על הילד על מנת לעוצרו, ואם הילד נפגע מהירי, אין במעשיו משום עבירה, שכן עומד לו סייג לאחריותו וצידוק למעשיו. התביעה טענה מנגד שסייג הצידוק לא צריך לחול, שכן נסיבות המקרה לא הצדיקו שימוש בנשק קטלני למעצרו של הילד.

בפסק הדין נדחתה טענת הצידוק וההרשעה נותרה על כנה, לא מנימוקים שמנתה התביעה אלא מנימוקי בית הדין המיוחד. בית הדין הצבאי העליון נימק את החלטתו בכך שהמקרה אירע לאור יום; לבוגאנים היה ברור שהילד החזיק בידו שום בלבד; בוגאנים לא חשב שנמצא בסביבה מסוכנת, ולכן נלקח כלי נשק אחד בלבד לליווי הרכב; בוגאנים ידע שמדובר בילד שצעיר ממנו; והשלטונות לא התייחסו בחומרה לילדים ממוצא ערבי שעסקו ברוכלות. לפיכך, בוגאנים היה צריך להזהיר תחילה את הילד ולדרוש ממנו לעצור, ולא היה רשאי לירות, אף אם הילד לא היה מקשיב לדרישתו.

באשר לשאלה השנייה, בית הדין הצבאי העליון קבע כי בית הדין המיוחד לא ייחס די משקל לנסיבות המקלות בעניינו של החייל - אופיו הטוב; רקעו הנקי; היעדר זדון; התלהבותו "כאדם פרימטיבי" במילוי תפקידו (התבטאות חריגה כשלעצמה של בית-הדין) והתרחשות האירועים שקדמה למקרה. זאת, בצירוף לעובדה שבמקרים אחרים בהם הורשעו נאשמים בעבירת ניסיון לרצח, גם של ילדים קטנים, שהעונש המירבי בגינה הוא מאסר עולם, ניתנו עונשי מאסר שמשכם המירבי היה 18 חודשי מאסר בפועל. לכן, קבע בית הדין העליון שיש לקבל את ערעור ההגנה ביחס לעונש והעמידו על 18 חודשי מאסר בפועל.

11.01.1952, page 1 על המשמר

מאסר 7 שנים לחייל שהרג ילד ערבי

תל אביב, יום ה' - בית דין צבאי מיוחד דן היום למאסר 7 שנים את החייל ברוך בוגאן גים שנמצא אשם בהריגת ילד ערבי ב' 12. אחמד חוסיין שחא דה, בוואדי'ערה.

בית-הדין קבע, כי לא הוכחה האשמה של רצח בכוונה תחילה. בקביעת הער' נש התחשב בית-הדין בעברו ללא דופי של הנאשם וכן בנסיבות מקלות - אופיו הטוב, מילוי תפקידו הוגן ובעדר יות על יחסו הטוב לאוכלוסייה. בית הדין מצא, כי לא היה במעשהו משום זדון כדאם משום התלהבות-ייתר של איש פרימטיבי למה שהוא חשב לתפ' קדור. יחד עם זה צויין, כי הילד נהרג כתוצאה משימוש פזיז בנשק חם מצד אדם הממונה על בטחון הציבור.

כתרתה של ידיעה מתוך עיתון "על המשמר", 11 בינואר 1952

חשיבות הפרשה

גזר הדין החמור של בית הדין המיוחד ופסק הדין המקל של בית הדין העליון, כמו גם העיסוק הציבורי בפרשה, למשל בשירו של נתן אלתרמן, "לעניין של מה בכך", שחלק ממנו צונזר, שיקפו דעות השונות שנשמעו בקרב הציבורי הישראלי ביחס לפרשה, ביחס למדיניות הצנע וביחס לטוהר הנשק בצה"ל. מצד אחד, בסופו של יום בית הדין העליון הקל בעונש החייל ונתן ביטוי למדיניות הממשל כנגד תופעת "השוק השחור", גם באמצעות פגיעה בזכויות הפרט; ומצד שני, בית הדין המיוחד רמז תחילה לביקורת הציבורית נגד המדיניות, והחמיר עם הנאשם, שהרחיק לכת בתפקידו למיגור תופעת "השוק השחור" כדי ביצועה של עבירה חמורה, שהובילה למותו של אדם.

מדוע בחרתי בנושא?

בתפקידי כתובעת צבאית, אני נדרשת לקבל החלטות בעניינם של חשודים - במקרים שבהם קיימת תשתית ראייתית לביצוע עבירה על ידם: האם יש להגיש כתב אישום או להסתפק בהעמדת לדין משמעותי, או האם לסגור את התיק. אף לאחר קבלת החלטה אני מתחבטת רבות בשאלה, איזו עבירה יש לייחס ומה השיקולים הרלבנטיים לכך. שאלה זו מעסיקה אותי הן בתיקים "קלים" יותר והן בתיקים החמורים. מקרה זה מציג באופן מובהק דילמה מהסוג שבו אני ותובעים אחרים מתלבטים תדיר. אין תשובה אחת ונכונה, ותמיד ניתן לבקר את ההחלטה בדיעבד; למשל, האם היה ראוי להגיש מלכתחילה כתב אישום בעבירת הריגה ולא בעבירת רצח, נוכח פסק הדין בערעור. לטעמי, המקרה מבהיר שעל כל תובע תחילה לזכור כי בהחלטתו הוא קובע בעניינם של נאשמים, שחלקם ביקשו רק לפעול במסגרת תפקידם, אך חטאו, ולשקול זאת בין שיקוליו.

להרחבה בנושא, ראו את המקורות הבאים:

- ע/22/52, ט' גנן נ' **התובע הצבאי הראשי**, קובץ פסקי-דין נבחרים של בית-הדין הצבאי (1951-1953);
- חיה רגב; אביגיל אורן, **משטר הצנע**, מתוך "הקמת המדינה ושנותיה הראשונות", באתר הספרייה הווירטואלית של מט"ח - <http://lib.cet.ac.il/Pages/item.asp?item=10843>;
- עיתון "קול העם", עמ' 1 ו-8, פורסם ביום 11 בינואר 1952 – http://jpress.org.il/Olive/APA/NLI_heb/get/pdf.ashx?pdf=hH%2B1EE5j%2FtFfvPjhPO;pPWM%3D;
- עיתון "על המשמר", עמ' 1 ו-8, פורסם ביום 11 בינואר 1952 – http://www.jpress.nli.org.il/olive/apa/nli_heb/?href=AHR%2F1952%2F01%2F11&page=1.&entityId=Ar00107#panel=document.